

СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПРОБЛЕМИ ПОШУКУ ТА ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ВІДПОВІДНОСТІ СПЕЦИФІКИ СПОРУ ПОРЯДКУ ЙОГО РОЗГЛЯДУ Й ВИРІШЕННЯ

SIMPLIFIED LITIGATION IN ECONOMIC PROCEEDING: PROBLEMS OF SEARCH AND DETERMINATION OF THE CRITERIA FOR THE CONFORMITY OF THE SPECIFICS OF THE DISPUTE TO THE PROCEDURE OF ITS CONSIDERATION AND RESOLUTION

Іванов О.О., аспірант
кафедри цивільно-господарського права та процесу
Академія адвокатури України

Застосування спрощеного провадження в господарському судочинстві пов'язано з дотриманням умов суб'єктивного й об'єктивного характеру. Об'єктивні умови розгляду справи у спрощеному провадженні охоплюють комплекс позитивних (типовість справи, її поширеність у практиці господарських судів, малозначність позовних вимог, терміновість справи) і негативних (недостатність доказів, наданих сторонами для встановлення обставин справи, ускладненість суб'єктного складу справи; пропуск строку відповідачем для подання заперечень проти позову із причин, визнаних судом поважними) обставин. Наявність суб'єктивних умов визначається допоміжним характером спрощеного характеру і полягає в позиції сторін щодо доцільності особистої участі у процесі.

Установлено, що спрощення провадження в господарському судочинстві не може стосуватися скасування будь-яких стадій господарського процесу, а стосується лише їхніх окремих етапів або процесуальних дій. Спрощення структури провадження і судового розгляду справи передбачає скасування окремих процесуальних дій і етапів на стадіях підготовчого провадження і судового розгляду справи.

Ми вважаємо, що проблемні питання, які пов'язані з порядком проведення розгляду господарськими судами справ у спрощеному позовному провадженні, зумовлені встановленням надзвичайно короткого терміну для проведення такого розгляду справи – шістдесяті днів не завжди достатньо для всебічного, повного й об'єктивного вирішення справи, що призводить до її повернення в русло загального виду провадження, що спричиняє подвійне навантаження на судовий процес.

Запропоновано зміни і доповнення до проекту закону «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 6232 від 23 березня 2017 року, внесеного Президентом України.

Ключові слова: господарське судочинство, процесуальна форма господарського судочинства, спрощене провадження.

The application of simplified proceedings in economic proceedings involves compliance with conditions of subjective and objective character. The objective conditions for reviewing the case in the simplified proceedings cover a set of positive (type of the case, its prevalence in the practice of economic courts, insignificance of claims, urgency of the case) and negative (lack of evidence provided by the parties to establish the circumstances of the case, the complexity of the subject matter of the case; missed deadline for the defendant to file an objection to the claim for reasons recognized by the court as vindictive) circumstances. The presence of subjective conditions is determined by the auxiliary nature of the simplified character and consists in the position of the parties regarding the expediency of personal participation in the process.

It has been established that's implication of proceedings in economic proceedings can not relate to the abolition of any stages of the economic process, but concerns only their separate stages or procedural actions. Simplification of the structure of proceedings and judicial consideration of the case provides the abolition of certain procedural actions and stages at the stages of preparatory proceedings and judicial consideration of the case.

We think that the problematic issues, connected with the procedure for conducting cases in simplified proceedings by economic courts, arise by setting an extremely short time limit for such a case – sixty days is not sufficient time for a comprehensive, complete and objective resolution of the case, leads to its return to the main stream of the general proceedings, which places a double burden on the court.

The amendments and additions to the draft law "On Amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Proceedings of Ukraine and other legislative acts" № 6232 of 23.03.2017, introduced by the President of Ukraine, are proposed.

Key words: economic justice, processual form of economic legal proceedings, simplified proceedings.

Мета статті – висвітлити наявні проблемні питання, пов'язані із практикою застосування нових норм Господарського процесуального кодексу (далі – ГПК) щодо спрощеного позовного провадження.

Основною тенденцією сучасного етапу інституціоналізації спрощеного провадження є його становлення як повноцінної альтернативи ординарному позовному провадженню, визначення підстав та умов його максимального поширення [1, с. 11–15].

Формування самостійного типу спрощеного провадження відповідає спеціальному рівню вдосконалення адміністративного судочинства й охоплює два підходи до його визначення – широке і вузьке значення. У широкому значенні спрощене провадження в адміністративному судочинстві є сукупністю проваджень у справах адміністративної юрисдикції, у яких передбачено спрощення змістовного наповнення процесуальних стадій, зокрема кількісне зменшення процесуальних дій суб'єктів процесу та звуження варіативності їхньої поведінки. У вузькому значенні спрощене провадження – це нормативно визначена універсальна процесуальна форма розгляду і вирішення типових адміністративних справ невеликої складності [2, с. 9].

Необхідність появи спрощених процедур вирішення спорів у господарському процесі була пов'язана саме з потребами раціоналізації та оптимізації судочинства в рамках позовної форми захисту прав, яка виявилася занадто формальною й обтяжливою для деяких категорій господарських спорів.

Оскільки спрощення порядку розгляду справи означає вилучення з неї деяких елементів, то спрощене провадження в господарському процесі має відповідати цілям судочинства і містити певні вилучення зі звичайної процедури розгляду справ, але водночас має розглядатись відповідно до встановленої процесуальної форми.

Переносючи цю тезу на сферу господарської юстиції, можна сказати, що головною метою запровадження скороченого провадження в господарському судочинстві було забезпечення швидкого й ефективного здійснення правосуддя, доступність судового захисту (зокрема, завдяки зниженню розміру судового збору), здешевлення процесу порівняно з повноцінним позовним судочинством, розвантаження судів від тих справ, які не потребують повної процесуальної форми, усунення тяганини судового розгляду.

Водночас уведення спрощеного провадження не повинно суперечити цілям процесу загалом. Інші інтереси, наприклад, спрощення провадження для самого суду, не повинні бути пріоритетом під час упровадження спрощених процедур [3, с. 9].

Із наведеного можна зробити узагальнений висновок, що спрощене провадження в господарському процесі є відокремленою формою здійснення судочинства, яку впроваджено з метою створення додаткових процесуальних засобів забезпечення інтересів учасників процесу за умови збереження мінімізованої процесуальної форми.

Ключовими ознаками спрощеного провадження в господарському судочинстві є: завершеність процесуального циклу в межах певної судової інстанції; скорочення кількості процесуальних дій або системна зміна способу їх учинення; звуження процесуальних можливостей суду й учасників процесу; обмеженість застосування щодо визначеного кола справ.

Розгляд справи господарської юрисдикції у формі спрощеного провадження здійснюється на основі принципів господарського судочинства, які характеризуються окремими особливостями їх реалізації. З огляду на те, що реалізація цих принципів є важливою гарантією справедливого розгляду і вирішення справи, на нашу думку, застосування спрощеного провадження має бути узгодженим із позицією сторін, а безальтернативність розгляду справи у спрощеному провадженні є неприпустимою без упровадження для них додаткових процесуальних можливостей [4, с. 62–70].

Законодавець закріпив чіткі положення (ч. 3 ст. 248 проекту ГПК України), що під час вирішення питання про розгляд справи в порядку спрощеного або загального позовного провадження суд ураховує такі умови: ціну позову; значення справи для сторін; обраний позивачем спосіб захисту; категорію та складність справи; обсяг і характер доказів у справі, зокрема, чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо; кількість сторін та інших учасників справи; чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес; думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження [5, с. 7–31].

Як відокремлена процесуальна форма господарського судочинства спрощене провадження зберігає традиційну структуру, водночас у межах кожної стадії допускається скорочення окремих етапів або процесуальних дій. Отже, до особливостей структури спрощеного провадження варто віднести таке:

- а) відсутність етапу попереднього судового засідання у справах;
- б) обмеження процесуальних дій щодо забезпечення належного інформування учасників процесу;
- в) відсутність підготовчої частини судового засідання і судових дебатів;
- г) ухвалення рішень без виходу до нарадчої кімнати (в окремих випадках).

Деякі науковці висловлюють думку про обов'язкову необхідність існування судового засідання, яке проводиться без виклику сторін. Так, на думку Є. Медведєвої, сторони присутні в засіданні не фізично, а своїми позиціями, доводами, поясненнями, які викладено в позовній заяві, відзивами на позовну заяву, іншими поясненнями по суті заявлених вимог, представлених у письмовій формі [6, с. 140–145]. Аналогічна позиція О. Фонової, яка пропонує введення моделі судового засідання з обмеженням засобів доказування як такої, яка більшою мірою відповідає спрощеному провадженню [7, с. 9].

Ми вважаємо, що під час розгляду справ за спрощеною процедурою судові засідання відбувається без виклику сторін, що, по суті, означає його відсутність, оскільки розривається «ланцюг правовідносини», що складається між позивачем і відповідачем, який «цементує» судовий

процес і служить похідним для виникнення всього обсягу процесуальних прав і обов'язків сторін у справі.

Уважасмо, що, незважаючи на відсутність класичного судового засідання, особи, які беруть участь у справі, повноцінно доносять свою позицію до суду, який зобов'язаний прийняти їхні пояснення в письмовому вигляді і дати їм відповідну оцінку.

Як бачимо, уже на самому ранньому етапі появи процедури спрощеного позовного провадження у ГПК виникають проблемні питання, до яких належать такі:

- значна частина підготовчих дій проводиться господарським судом безпосередньо під час розгляду справи по суті;
- суду важко визначитися з усіма обставинами справи, а учасники справи не можуть бути проінформовані щодо повноти предмета доказування, у результаті чого постає проблема, пов'язана з ефективністю і раціональністю надання учасниками доказів у судовому засіданні;
- неможливість судом забезпечити реалізацію права учасників судового процесу на винесення своїх питань, вартих уваги експерта, якщо суд прийде до думки про неможливість вирішення справи по суті без висновку експерта та призначить проведення експертизи (таке процесуальне порушення прав призведе до неминучих правових наслідків, зокрема до неможливості судом використовувати докази для формулювання свого рішення по завершенні судового розгляду) [8, с. 13–23];
- під час подання учасником справи клопотання або заяви, яка не стосується розгляду справи у спрощеному позовному провадженні по суті, суд не враховує думки та погляди щодо задоволення чи заперечення такого клопотання (заяви), а це, у свою чергу, є порушення прав учасників процесу;
- через відсутність стадії підготовчого процесу завжди є ризик неможливості розглянути справу у встановлені строки.

Беручи до уваги погляди кандидатів юридичних наук О. Уриновської та Г. Гембара, які вважають, що практичне застосування новаторств щодо запровадження порядку розгляду справ у процедурах спрощеного позовного провадження під компетенцією господарських судів аж ніяк не виконує своїх завдань і не досягає цілей, заради яких вони впроваджувались, навпаки, додає судам додаткових процесуальних дій і суперечливих поглядів на правову новизну, потребує роз'яснення та правого тлумачення на законодавчому рівні [9, с. 85–89]. На наше переконання, вирішувати перелічені проблеми можна без додаткових законодавчих норм, які ще більше можуть ускладнити їх застосування. На жаль, законодавство в Україні і без того налічує безліч правових колізій. Саме тому ми вважаємо простим і доцільним розв'язанням даної проблеми встановлення обов'язкової додаткової стадії у спрощеному позовному провадженні – підготовчого провадження.

Перед тим, як перейти до розгляду справи по суті, суду необхідно прийняти ухвалу про те, що справа буде розглядатися в тому чи іншому виді провадження. Проблемним питанням щодо порядку розгляду господарськими судами справ у спрощеному позовному провадженні є підхід суддів до оформлення вступної частини такого рішення даної категорії справ. Досліджуючи суддівські рішення, ми виявили негативну закономірність: суди зазвичай по-різному оформляють вступну частину рішення в даній категорії справ і не вказують, у якому саме провадженні розглядають справу.

Лише в незначній частині судових рішень зазначено розгляд справи у:

- спрощеному провадженні;
- спрощеному позовному провадженні;
- спрощеному позовному провадженні без виклику сторін;

– письмовому спрощеному позовному провадженні.

У результаті вивчення судової статистики в даному регіоні зазначимо, що дані просто вражають, адже за період із 15 грудня 2017 р. по 1 липня 2018 р. в порядку спрощеного позовного провадження розглянуто приблизно 24% від загального числа розглянутих справ позовного провадження [10].

Досліджуючи питання про порядок розгляду господарськими судами справ у спрощеному позовному провадженні, ми провели порівняльний аналіз норм ГПК України, ухваленого у грудні 2017 р. [11], та положень ГПК України, ухваленого у січні 2018 р. [12], а саме ст. 252, яка за цей час зазнала змін. Зміни відбулися в ч. ч. 2 та 3 ст. 252, стосувалися вони конкретизації строків проведення розгляду справи по суті у спрощеному провадженні, а в попередній редакції зазначено лише, що розгляд починається з моменту відкриття першого судового засідання.

Інакше кажучи, проблемні питання, які пов'язані з порядком проведення розгляду господарськими судами справ у спрощеному позовному провадженні, стосуються встановлення надзвичайно короткого терміну на проведення такого розгляду справи. Як показує практика, шістьдесяті днів не завжди достатньо для всебічного, повного й об'єктивного вирішення справи.

Передбачена можливість виходу від одного виду провадження до іншого, у даному випадку від спрощеного позовного до загального позовного, що можливо за клопотанням учасника справи. Відповідно до ч. 6 ст. 259 ГПК України, розгляд справи починається зі стадії відкриття нового провадження у справі, про що суд знову виносить ухвалу про розгляд справи.

Така подвійна процедура на практиці зазвичай забирає чимало часу в суддів [13, с. 31]. Навіть більше, деталізація законотворчих нововведень стосується виключно строків, однак вона не зачіпає питання щодо того, на якій стадії судового процесу можлива така процесуальна дія.

Крім того, конкретизація визначення права учасника судового процесу щодо подання заперечення проти розгляду справи у спрощеному провадженні, надання такими учасниками клопотань відсутня, що є наслідком незрозумілих правових повноважень третіх осіб у справі, які також є учасниками справи. Якщо треті особи, виступаючи учасниками справи, наділені зазначеними повноваженнями, то з юридичного погляду це не відповідає їхньому правовому статусу в судовому процесі.

Отже, ми дійшли висновку, що саме через відсутність окремої процедури – підготовчого провадження та досить

коротких строків, виділених законодавцем на призначення справи до розгляду – не більше шістьдесяті днів (тридцять днів на призначення справи до розгляду та тридцять днів на сам розгляд справи), і виникають усі подальші проблемні питання, пов'язані з розглядом господарськими судами справ у спрощеному позовному провадженні.

Отримання копії постанови судового рішення, обізнаність сторін із його змістом дають можливість стороні викласти свої вимоги та заперечення, а також підстави, з яких порушено питання про перегляд рішення, з посиланням на відповідні норми законодавства і матеріали, що містяться у справі або подані додатково, як це передбачено чинним законодавством України.

За наведених обставин вважаємо, що суд апеляційної інстанції не має законних підстав, вирішуючи питання про строк оскарження у справах спрощеного провадження, виходити з дати ухвалення судового рішення, з дати проголошення судового рішення і поготів.

Ми вважаємо, що проблемні питання, пов'язані з порядком проведення розгляду господарськими судами справ у спрощеному позовному провадженні, спричинені встановленням надзвичайно короткого терміну для проведення такого розгляду справи.

Ми дійшли висновку, що під час розгляду справ за спрощеною процедурою судові засідання відбуваються без виклику сторін, що, по суті, означає його відсутність, оскільки розривається «ланцюг правовідносини», що складається між позивачем і відповідачем, який «цементує» судовий процес і служить похідним для виникнення всього обсягу процесуальних прав і обов'язків сторін у справі.

Отже, удосконалення господарського судочинства і виокремлення спрощених форм провадження ґрунтується на міжнародних стандартах оптимізації роботи суддів і принципах сучасної процесуальної форми, до яких належать такі:

- а) розгляд справи не більше ніж як на двох судових засіданнях;
- б) припинення будь-яких спроб неправомірного використання судових процедур із застосуванням санкцій до сторін;
- в) свобода визначення суддею форми ведення судочинства, за винятком передбачених законом випадків.

Під час оновлення процесуального законодавства в Україні доцільно використати досвід Франції, у якій найбільшою мірою реалізовано міжнародні стандарти спрощення судочинства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобрик В. Перспективи спрощення в Україні судового розгляду цивільних і господарських справ із невеликою ціною позову в контексті європейського досвіду. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 3. С. 11–15.
2. Бутирський А. Проект Господарського процесуального кодексу України: крок вперед чи два назад. *Law of Ukraine*. 2017. № 9. С. 40.
3. Щербина В., Резнікова В. Сучасні тенденції розвитку господарського процесу України. *Law of Ukraine*. 2017. № 9.
4. Зуб А. Упрощенное производство как модель гражданского судопроизводства. *Проблеми законності*. 2015. № 131. С. 62–70.
5. Сопілінік Р. Спрощення судових процедур та скорочення судових витрат як умова забезпечення доступності правосуддя на сучасному етапі. *Path of Science*. 2018. № 4 (2). С. 4011–4016. DOI: 10.22178/pos.31-7.
6. Медведева Е. Тенденции дифференциации и унификации в упрощенных производствах гражданского процесса. *Вестник Омского университета*. Серия «Право». 2018. № 2 (55). С. 140–145.
7. Фонова О. Спрощені провадження у господарському процесі. *Law of Ukraine*. 2017. № 9.
8. Присяжнюк О., Евсеев О. Электронные доказательства в хозяйственном процессе: проблемы формализации. *Проблеми законності*. 2011. № 117. С. 13–23.
9. Угриновська О., Гембара Г. Спрощене позовне провадження: законодавча регламентація та проблеми судової практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 85–89.
10. Суди, Волинська область: каталог судових рішень та справ. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court/region/volyn/> (дата звернення: 07.08.2019).
11. Господарський процесуальний кодекс України. Редакція ГПК від 3 серпня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 10.08.2019).
12. Господарський процесуальний кодекс України. Редакція від 28 серпня 2018 р., підстава – 2475–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 10.08.2019).
13. Городовенко В. Обеспечение «разумных» сроков рассмотрения дел судом: организационно-правовые аспекты. *Теорія і практика правознавства*. 2012. № 1 (2). С. 31.